

Ochrana autorských práv a osobních údajů v dokumentech umístěných v cloudu

Jitka Koubalíková

Katedra obchodního podnikání a komerčních komunikací, Fakulta mezinárodních vztahů,

Vysoká škola ekonomická v Praze

xkouj43@vse.cz

INFORUM 2015: 21. ročník konference o profesionálních informačních zdrojích

Praha, 26. - 27. 5. 2015

Abstrakt

Fenoménem současné doby je ukládání dat do cloudových úložišť. Odtud je možné informace získávat a sdílet s dalšími uživateli. Data jsou uložena ve vzdálených serverovnách a je možné se k nim připojit prostřednictvím internetového připojení. Ve webovém prohlížeči zadáváme pouze správnou adresu serveru a přihlašovací jméno a heslo. Na tomto principu obvykle funguje přístup k elektronickým informačním zdrojům například v knihovnách na vysokých školách. V souvislosti s rychlým a snadným přístupem k autorským dílům a dalším uloženým údajům se rozdmýchávají diskuze na téma bezpečnosti a ochrany autorských práv. Dalším bodem je ochrana osobních údajů, které se nachází v cloudových úložištích. Při používání elektronických informačních zdrojů z těchto technologií vznikají zásadní otázky v oblasti počítačového práva i práva duševního vlastnictví. Jakým právem se kupříkladu bude řídit porušení autorského práva, pokud je zdroj používán v České republice, ale uložený na serveru v Dublinu? Mohou být osobní údaje pocházející z České republiky uloženy na serverech, které se fyzicky nacházejí mimo území Evropské unie? Celý tento článek je založen na zkušenostech s využíváním elektronických zdrojů na Vysoké škole ekonomické v Praze. Komunikace a tok informací mezi studenty a učiteli je zajišťován službou Office 365 od společnosti Microsoft. Vyučující ukládají svá autorská díla, která chtějí studentům poskytnout, do cloudové služby OneDrive a sdílí je se studenty. Knihovna poskytuje čtenářům elektronické informační zdroje přes službu virtuální ekonomické knihovny Econlib.

1 ÚVOD

Fenoménem současné doby je ukládání dat do cloudových úložišť. Odtud je možné informace využívat a sdílet s dalšími uživateli. Data jsou uložena ve vzdálených serverovnách a je možné se k nim připojit prostřednictvím internetového připojení. Ve webovém prohlížeči zadáváme pouze přesnou adresu serveru a přihlašovací jméno a heslo. Na tomto principu obvykle funguje přístup k elektronickým informačním zdrojům například v knihovnách na vysokých školách.

V souvislosti s rychlým a snadným přístupem k autorským dílům a dalším uloženým údajům se rozdmýchávají diskuze na téma bezpečnosti a ochrany autorských práv a osobních údajů, které se nachází v cloudových úložištích. Při používání elektronických informačních zdrojů z těchto technologií vznikají zásadní otázky v oblasti počítačového práva i práva duševního vlastnictví. Jakým právem se kupříkladu bude řídit porušení práva, pokud je zdroj používán v České republice, ale uložený na serveru v Dublinu? Mohou být osobní údaje pocházející z České republiky uloženy na serverech, které se fyzicky nacházejí mimo území Evropské unie?

Celý tento článek čerpá z využívání elektronických zdrojů na Vysoké škole ekonomické v Praze. Komunikace a tok informací mezi studenty a učiteli je zajišťována službou Office 365 od společnosti Microsoft. Vyučující ukládají svá autorská díla, která chtějí studentům poskytnout, do cloudové služby OneDrive a sdílí je se studenty. Knihovna poskytuje čtenářům elektronické informační zdroje přes službu virtuální ekonomické knihovny Econlib.

2 CLOUDOVÉ ÚLOŽIŠTĚ ONEDRIVE

Vysoká škola ekonomická v Praze využívá službu společnosti Microsoft, Office 365, jako nástroj sjednocené komunikace. V rámci této služby mají studenti i zaměstnanci možnost spravovat své emaily v prostředí Outlook Web App. Pro události je připravena aplikace Kalendář, které povinnosti nejen dokáže strukturovat, ale ve zvoleném čase na událost vizuálně i zvukem upozornit. Dokumenty jsou ukládány do cloudového úložiště OneDrive. Toto úložiště slouží nejen k zálohování dokumentů, ale také je možné dokumenty uložené v OneDrive sdílet s kýmkoli, například prostřednictvím odkazu na webovou stránku v emailu.

Na tomto místě je třeba podotknout, že prostřednictvím webového rozhraní služby Office 365 si mohou uživatelé spojení s Vysokou školou ekonomickou v Praze stáhnout kancelářský balík MS Office

v tzv. desktop verzi. Tato situace mírně komplikuje samotné vymezení poskytované služby, což bude vysvětleno později.

OneDrive a další služby fungují na principu, kdy si škola objedná (je označována jako objednatel) službu ve formě poskytnutí prostoru v datacentru, kam může virtuálně ukládat své dokumenty a následně je využívat. Zároveň škola požaduje veškerou správu a údržbu tohoto zařízení a předem domluvenou dostupnost. Dokumenty mají být přístupné kdykoli a odkudkoli prostřednictvím internetového připojení a jediným požadovaným instalovaným software v zařízení je internetový prohlížeč (např.: Internet Explorer, Mozilla Firefox nebo Google Chrome). Dostupnost jako taková není nikdy garantována 24/7, ale je uváděno 99,9%, pokud se nestane nic mimořádného. Podstatné je, že objednatel služby převádí odpovědnost za provoz své IT infrastruktury na poskytovatele. V našem zmiňovaném příkladu je objednatelem Vysoká škola ekonomická v Praze a poskytovatelem služby, Microsoft Ireland Operations Limited se sídlem v Dublinu.

Vyjmenované vlastnosti jsou typické pro technologii, která se označuje jako Cloud Computing. Předmětem je poskytování software jako služby. Tato forma je nazývána Software as a Service a je označována zkratkou SaaS. Jedná se o základní modul Cloud Computingu. Data jsou ukládána do data center formou hostingu a využívaný software je označován jako hostovaný software. Tento software je umístěn na serverech poskytovatele. Ten provádí jeho správu a údržbu a poskytuje objednateli licenci k jeho užívání. Objednateli (v našem případě univerzitě) tak odpadá nutnost řešit hardware, za který plně odpovídá poskytovatel.

Forma, kdy je kombinovaný software poskytovaný jako služba se software, který může být objednatel (Vysoká škola ekonomická v Praze a její studenti a zaměstnanci) instalován lokálně do jejich počítačů, je nazývána Software plus Service. V IT problematice jsou velice oblíbené nejrůznější zkratky, proto je tato forma známá pod označením S + S.

Mnohé výhody, které cloud computing přináší, jdou ruku v ruce spolu s určitými nevýhodami, které spočívají především v nezodpovězených otázkách, než že by byly překážkou ve využívání cloudových služeb.

Data jsou obvykle ukládána do velkých datových center. V našem případě byla jako poskytovatel vybrána společnost Microsoft. Microsoft vlastní úložiště v různých částech světa. Obvykle se uvádí jako úložiště pro „evropská“ data datacentrum v Dublinu. Dokumenty tedy v našem případě vznikly v České republice a z České republiky byla také uložena. Úložiště se ovšem fyzicky nachází v Dublinu. Vzniká takto mezinárodní prvek, kdy pochází každá smluvní strana z jiné země a spadá tak pod

jurisdikci jiného státu. V tomto vztahu je zásadním prvkem, kde se nachází úložiště¹, tedy na území kterého státu jsou data uložena.²

Pokud si strany ve smlouvě nesjednaly něco jiného, pak se použijí tzv. kolizní normy mezinárodního práva soukromého. V případě, že by se strany dohodly, kde a podle jakého práva se bude jich vztah řešit, pak má tato dohoda přednost. Volba práva dává smluvním stranám větší právní jistotu, protože dohledávání argumentů podle norem mezinárodního práva soukromého se mnohdy jeví jako poměrně obtížné. Dále si mohou smluvní strany sjednat, který soud bude příslušný pro řešení případných sporů. Ve smlouvě by tedy mohlo být uvedeno, že veškeré spory budou rozhodovány u obecního soudu poskytovatele. V našem konkrétním případě je úložiště na území Irska a smlouva se řídí irským právem. Pokud bude, v případě sporu, žalována společnost Microsoft Ireland Operations Limited, bude se spor řešit před soudem v Irsku. Pokud bude společnost Microsoft Ireland Operations Limited žalovat Vysokou školu ekonomickou v Praze, bude se spor řídit českým právem.³

Na tomto místě je důležité zmínit, že velice často se jedná o tzv. formulářové smlouvy. Objednatel buď přistoupí na všechny podmínky ve smlouvě, nebo prostě smlouvu neuzavře. Nemá žádný prostor pro vyjednávání podmínek a dalších náležitostí smlouvy. Ve většině případů je v těchto smlouvách stanoveno, že smluvní vztah se neřídí českým právem a ani případný spor nebude řešen před českým soudem.

Vždy se doporučuje dobře zvážit všechny části smlouvy a především v souvislosti s odpovědností za škody. Jaká je maximální limitace náhrady škody na straně poskytovatele, která je vázána na ztrátu dat či nedostupnost služeb? Ve smlouvě může být například opomenut ušlý zisk, což by ukazovalo na to, že se jedná o nerovný vztah. Ovšem s ohledem na ekonomickou sílu smluvních stran by pravděpodobně český soud k takové limitaci nepřihlížel. V praxi však o takové otázce český soud často nebude vůbec rozhodovat, protože se obvykle použije cizí právní řád a spor se bude odehrávat v cizí zemi před cizím soudem. Český soud by v této oblasti rozhodoval pouze tehdy, pokud poskytovatelem cloudových služeb bude česká firma, která poskytuje úložiště na území ČR, a smlouva se bude řídit českým právem.⁴

¹ Článek 4 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 ze dne 17. června 2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I).

² §69 odst. 1 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém

³ JANSÁ, Lukáš a Petr OTEVŘEL. Softwarové právo. 2. vyd. Brno: Computer Press, 2014, 414 s. ISBN 978-80-251-4201-1, strana 316-317.

⁴ JANSÁ, Lukáš a Petr OTEVŘEL. Softwarové právo. 2. vyd. Brno: Computer Press, 2014, 414 s. ISBN 978-80-251-4201-1, strana 317

V případě pozorného zkoumání licenční smlouvy je také vhodné se zaměřit na to, jaké dáváme poskytovateli možnosti v souvislosti s nakládáním s našimi daty. Někteří velcí poskytovatelé (Google) uvádí, že mohou využít naše uložená data k propagaci nebo s nimi jinak manipulovat. Zásadou v tomto případě je, pokud máme uložené v cloudovém úložišti naše autorské dílo, jako je například prezentace určená studentům pro naši konkrétní přednášku, pak autorem pochopitelně zůstává fyzická osoba, která dílo vytvořila.⁵ Microsoft ve své licenční smlouvě i na svých webových stránkách určených pro podporu svých zákazníků uvádí, že data zůstávají ve vlastnictví klienta, tedy v našem případě Vysoké školy ekonomické v Praze.

3 VIRTUÁLNÍ EKONOMICKÁ KNIHOVNA

Dalším nástrojem, který pracuje na bázi cloudu a je využíván na Vysoké škole ekonomické v Praze je elektronická knihovna. Econlib je virtuální ekonomická knihovna, která se snaží zajistit přístup k různým informačním zdrojům prostřednictvím internetu. Některé informační zdroje jsou dostupné odkudkoli prostřednictvím internetového prohlížeče a zadáním přihlašovacího jména a hesla, které studenti a zaměstnanci běžně používají pro přihlášení do informačního systému školy (ISIS). Další informační zdroje jsou dostupné z interní počítačové sítě školy, jako například Codexis apod.

Informace získané z těchto virtuálních zdrojů podléhají podobným pravidlům jako například ty klasické v papírové podobě, proto stále jsou autorským dílem a vztahuje se na ně mimo jiné povinnost přesných citací. Podobně bychom měli přistupovat k dokumentům s informacemi na již zmiňovaném OneDrive. Kromě přesného sdílení konkrétním osobám je možné dokumenty poskytovat veřejně přes odkaz umístěný kdekoli na jakékoli webové stránce nebo v emailové konverzaci. Přesto, že je dílo poskytováno veřejně, stále je dílem konkrétního autora, pokud je znám. Ve OneDrive je vždy uveden u dokumenty jako autor ten, kdo ukládá dokument do úložiště (je přihlášen ve webovém prohlížeči pod svým uživatelským jménem a heslem). Proto je důležité pátrat po skutečném autorovi díla, který bude uveden přímo v dokumentu.

Autorské právo k dílu vzniká v okamžiku, kdy je toto dílo vyjádřeno v jakékoli objektivně vnímatelné podobě, tedy i v elektronické.⁶ Dílem ve smyslu autorského zákona se pak rozumí dílo literární a jiné dílo umělecké a dílo vědecké, které je jedinečným výsledkem tvůrčí činnosti autora.⁷

⁵ Podle §5 odst. 1 zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů.

⁶ Podle zásad Bernské úmluvy. BERNSKÁ ÚMLUVA o ochraně literárních a uměleckých děl ze dne 9. září 1886.

Podle autorského zákona lze zpřístupňování díla v nehmotné podobě po drátě nebo bezdrátově označit za sdělování veřejnosti, kdy kdokoli může mít k němu přístup na místě a v čase podle své vlastní volby zejména počítačovou nebo obdobnou sítí.⁸

Nutnost již zmíněných citací je zakotvena již Bernskou úmluvou z roku 1886. Tato úmluva ve svém článku 10 uvádí, že citace z díla, které bylo oprávněně zpřístupněno veřejnosti včetně citací z novinových článků a z časopisů ve formě tiskových přehledů, jsou dovoleny s podmínkou, že jsou v souladu s poctivými zvyklostmi a v rozsahu odůvodněném sledovaným účelem. Literární dílo je možné užívat pro potřeby názorného vyučování v publikacích, ve vysílání rozhlasem či televizí anebo ve zvukových či obrazových záznamech s podmínkou, že takové užití je v souladu s poctivými zvyklostmi.⁹ Náležitosti vyučování určuje v českém prostředí zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve svém §12. Zároveň Bernská úmluva jasně stanovuje při citacích a užití povinnost uvést pramen a jméno autora, pokud je obsaženo v daném pramenu.¹⁰

4 BEZPEČNOST DAT A OSOBNÍCH ÚDAJŮ V CLOUDU

Veškerá naše data jsou uložena v datovém centru, které by mělo být chráněno proti nejrůznějším vlivům nebo útokům. Poskytovatel musí zajistit dostatečnou antivirovou a firewallovou ochranu. Zároveň je velký důraz na bezpečnost kladen již při samotné stavbě datového centra. Zabezpečení by se mnohdy dalo přirovnat k zabezpečení jaderných elektráren. Jsou stavěny s ohledem na nízkou pravděpodobnost vzniku povodní v oblasti. Před stavbou se také zkoumá možnost vzniku zemětřesení. Při provozu musí být zajištěna fyzická ochrana před vniknutím nepovolaných osob. Zároveň jsou přijata bezpečnostní opatření, která mají zamezit škodám, které by způsobili sami zaměstnanci (úmyslně i neúmyslně).

Bezpečnost dat je také umocněna prostředky na ověřování identity. Bez správného přihlašovacího jména a hesla nebo jiných identifikačních mechanismů není možné k dokumentům přistupovat.

Při ukládání osobních údajů do cloudových úložišť se opět vracíme k problémům, který byl zmiňován v předchozí kapitole a v této oblasti je označován jako škálovatelnost. Veškerá data jsou uložena na serveru poskytovatele a vlastník tak nemá přehled o tom, kde se vlastně jeho data nacházejí, a to ani

⁷ Odst. 1 § 2 zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů

⁸ §18 odst. 2 zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů

⁹ BERNSKÁ ÚMLUVA o ochraně literárních a uměleckých děl ze dne 9. září 1886.

¹⁰ Čl. 10 odst. 3 Bernské úmluvy o ochraně literárních a uměleckých děl ze dne 9. září 1886.

v jakém státě se nacházejí. V případě ukládání osobních údajů je třeba dbát na dodržování pravidel pro nakládání s nimi.

Značné riziko v této oblasti se Evropská unie snaží vyřešit pomocí Pracovní skupiny pro ochranu údajů, která byla zřízena mimo jiné v souvislosti právě s problematikou Cloud Computingu.¹¹ Pracovní skupina pro ochranu údajů vydala stanovisko, ve kterém upozorňuje především na nedostatek kontroly a také na nedostatek informací o zpracování osobních údajů. Při nakládání s osobními údaji je vyžadována transparentnost, tedy mít přehled o pohybu dat.

Pro tuto oblast se v České republice použije zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů. V rámci evropské právní úpravy je příslušná Směrnice Evropského parlamentu Rady 95/46/ES ze dne 24 října 1995, o ochraně fyzických údajů v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů.

Osobním údajem může být jakákoli informace, která se týká fyzické osoby, jež umožňuje její přímou či nepřímou identifikaci, a to především podle čísla, kódu nebo jiných prvků, které jsou specifické pro fyzickou, fyziologickou, psychickou, ekonomickou, kulturní nebo sociální identitu.¹² Jedná se například o jméno, příjmení, rodné číslo, bydliště a podobně. Za určitých okolností by osobním údajem mohla být i emailová adresa (například ve tvaru jméno.příjmení@seznam.cz).

Pokud objednatel, v našem případě Vysoká škola ekonomická v Praze, nakládá s osobními údaji v prostředí cloudové aplikace, je správce osobních údajů. Tímto je odpovědná za dodržování pravidel, která stanovuje zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů. V případě, že by došlo k porušení nakládání s osobními údaji, což by se mohlo stát například při neoprávněném přenosu dat nebo jejich neoprávněném zpřístupnění, byl by odpovědný právě objednatel. Objednatel tuto situaci může vyřešit mimo jiné tak, že odpovědnost přenesou ve smlouvě na poskytovatele služby.

Důležité je zmínit, že objednatel i poskytovatel jsou povinni přijmout taková opatření, aby zamezili neoprávněnému nebo nahodilému přístupu k osobním údajům. Podle čl. 17 odst. 2 směrnice 95/46/ES, o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů, je objednatel povinen si zvolit poskytovatele, který poskytuje dostatečné záruky s ohledem na technicko- organizační opatření.

V souvislosti s přeshraničním pohybem osobních údajů platí, že v rámci Evropské unie je možný volný pohyb, pokud jsou zachovány všechny povinnosti k ochraně osobních údajů. Do značné míry je regulován pohyb mimo území EU, pokud osoba, k níž se osobní údaje vztahují, nedala s jejich

¹¹ čl. 29 směrnice 95/46/ES č. 5/2012 ke Cloud Computingu

¹² §4 zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů

pohybem souhlas. Mimo Evropskou unii existují země, které by bylo možné označit jako bezpečné, protože je Evropská komise zařadila mezi země s dostatečnými bezpečnostními zárukami (Švýcarsko, Kanada). Pro USA existuje tzv. Safe Harbor register, kde jsou uvedeny důvěryhodné subjekty. Pokud země, kam mají osobní údaje směřovat nespĺňuje ani jeden předpoklad, potřebuje povolení Úřadu pro ochranu osobních údajů podle §27 odst. 4 zákona č. 101/2000 Sb. ¹³

Pokud by došlo ke ztrátě dat, tedy například k jejich krádeži, uplatní se odpovědnost za škodu podle §2913 NOZ. Poskytovatel je povinen nahradit škodu objednateli. Objednavatel se může domáhat odpovědnosti za škodu vůči poskytovateli.

Vzniklá škoda by měla být nahrazena podle § 2951 NOZ uvedením do předešlého stavu. Pokud poskytovatel datacentra způsobil ztrátu dat, měl by zajistit jejich obnovu. Obvykle jsou data zálohována, tedy ze zálohovaných (replikovaných) dat. Náklady obnovy ponese poskytovatel. Pokud taková obnova není možná, uhradí škodu v penězích.

Poskytovatel datacentra nese ještě trestněprávní odpovědnost. Tato odpovědnost se vztahuje nejen na poskytovatele jako právnickou osobu, ale i na konkrétní fyzickou osobu, která ztrátu dat způsobilá.

5 ZÁVĚR

V průběhu zkoumání a hledání právních předpisů, které by bylo vhodné použít při posuzování smluv a z nich plynoucích následků v oblasti využívání cloud computingu, vystaly především nové a zajímavé otázky. Odpovědi jsou v této oblasti nejisté vzhledem ke skutečnosti, že cloudové technologie jsou pro nás, běžné uživatele, stále novinkou.

Pokud uživatel, ať už fyzická osoba nebo velká instituce, jako třeba vysoká škola, chtějí využívat cloudové služby a především cloudová úložiště, přistupují k formulářovým smlouvám. Musí si dát pozor mimo jiné na ustanovení vlastnictví dat uložených v cloudu, na zabezpečení datacenter, ujednání o právu, kterým se vztah, i případné spory, budou řídit.

Pokud jsou do cloudu uloženy osobní údaje, musí být zachována pravidla, že se v rámci EU mohou pohybovat bez omezení. Do třetích zemí potřebují data z ČR povolení Úřadu na ochranu osobních údajů. Velice často jsou také do cloudu ukládána autorská díla. I když se by se jednalo o sdělování veřejnosti, kdy jsou díla zpřístupňována v modelu one-to-many, stále platí pravidla o citační povinnosti, které stanovila již Bernská úmluva.

¹³ JANSÁ, Lukáš a Petr OTEVŘEL. Softwarové právo. 2. vyd. Brno: Computer Press, 2014, 414 s. ISBN 978-80-251-4201-1, strana 336.

ZDROJE

- JANSÁ, Lukáš a Petr OTEVŘEL. Softwarové právo. 2. vyd. Brno: Computer Press, 2014, 414 s. ISBN 978-80-251-4201-1.
- BERNSKÁ ÚMLUVA o ochraně literárních a uměleckých děl ze dne 9. září 1886.
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 ze dne 17. června 2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I). OJ L 177, 4.7.2008, p. 6–16
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 95/46/ES ze dne 24. října 1995 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů. Úř. věst. L 281, 23.11.1995, s. 31–50
- Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů